

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Frederik Graae:
Historien om Jes
Jessen og Brandt'
erne paa Lange-
land.

HISTORIEN OM JES JESSEN
OG
BRANDT'ERNE PAA LANGELAND

Frederik Graae

Historien om Jes Jessen og Brandt'erne paa Langeland

TH. LINDS EFTERFØLGER
LAURITZ SCHMIEGELOW · KØBENHAVN
TRYKT I CENTRAL-TRYKKERIET
NYKØBING F.
1928

*NÆRVÆRENDE BOG ER TRYKT
I 250 NUMMEREREDE EKSEM-
PLARER, HVORAF DETTE HAR*

*Nr. **3***

INDHOLD:

HISTORIEN OM JES JESSEN:

Borgmesterens Svigersøn.....	Side 7
Karl Gustav	— 12
Præst og Prokurator.....	— 18
Sophie Amalie	— 20
Jes Jessens Efterkommere.....	— 24

BRANDT'ERNE PAA LANGELAND:

Gommesen fra Ærø.....	— 29
Gomme Brandt	— 31
Festen paa Hjortholm.....	— 34
Tryggelev—Bøstrup—Humble	— 38
„Der er et yndigt Land“.....	— 46

Raadhussalen i Nykøbing paa Falster

HISTORIEN OM JES JESSEN

I.

BORGMESTERENS SVIGERSØN

Om de to gamle Nykøbing-Borgmestre fra det 17. Aarhundrede, Jakob Kristensen og Frederik Rostrup (Rostorff), en Midnatsstund kunde stige op af deres Familiegravsted under Kirkegulvet og begive sig op i den ny Raadhussal i Nykøbing paa Falster, vilde de sikkert ved Synet af Billedet af Jes Jessen og hans Familie paa Hæderspladsen i Salen med et Smil mindes al det Besvær, al det Vrøvl, al den Kiv og Strid, de var ude for, inden det lykkedes dem at faa Hr. Jes anbragt paa Prækestolen i Nykøbing Kirke.

Det var i deres Borgmestertid i 1655, netop som man lige var begyndt at trække Vejret efter den frygtelige Pest, der i 1654 havde hærget Landet, at Striden om Kaldelsen af en ny Sognepræst et halvt Aar igennem optog Sindene i Nykøbing, delende Borgerskabet i to Lejre, der bekæmpede hinanden med den største Fanatisme og med alle til Raadighed staaende Midler. Og Stridens Genstand var netop samme Jes Jessen.

Hvem var denne Jes Jessen?

I „Samlinger til de danske Øers Laalands og Falsters Historie“ skriver Provst Peder Rhode — hvis Svigermoder var Jes Jessens Sønnedatter — at han var født 1625 i „det Holstenske“. I de Optegnelser, som foreligger fra min Fader, Pastor Frits Graae — hvis Mormoder var en Datter af Jes Jessens Sønnesøn — var han af frisisk Afstamning og født paa Als, hvor der i det 17. og 18. Aarhundrede levede en med Jes Jessen nær beslægtet Familie Jessen. Dette er ikke i Strid med Rhodes Opgivende, thi Holsten og Slesvig med

tilliggende Øer Als og Ærø betegnes ofte under Et som Holsten. Den langelandske Præst Hans Gommesen Brandt, der var Jes Jessens Samtidige og ligesom han Student fra Odense, benævnes saaledes i sit akademiske Borgerbrev „Hulseatus“, og han var bevislig en Ærøbo. Efter min Faders Optegnelser skal Jes Jessen være kommet til Nykøbing i 1654 som Rektor. Om denne hans Stilling har der været rejst Tvivl, fordi han ikke findes omtalt i Skoleprotokollen, men den meget kyn-dige Kender af Nykøbings Historie, afdøde Kantor Viggo Holm gør i sine historiske „Samlinger“ opmærksom paa, at der i Pestaaret 1654, da Jes Jessen blev Rektor, overhovedet ikke tilførtes Protokollen noget som helst. Yderligere hen-viser Viggo Holm til en af Jes Jessen underskreven Tilførsel i Skoleprotokollen fra et senere Tidspunkt, vedrørende Rek-torens Løn, og hvori han taler om, hvordan Forholdene i den Henseende var „i min Tid“. Dette synes at udelukke enhver Tvivl om hans Stilling som Rektor.

Rektoratet har næppe givet ham noget at bestille i den første Tid, da Skolen formentlig har været lukket paa Grund af Pesten. Paa anden Vis har han imidlertid udnyttet Tiden godt nok, idet han er blevet gift med Borgmester Jakob Kristensens unge Datter Magdalene Kristensen.

Da Embedet som Sognepræst blev ledigt i Begyndelsen af Februar 1655, var Jakob Kristensen derfor ganske naturlig stærkt interesseret i, at hans Svigersøn kom til at ombytte den mindre ansete Stilling som Rektor med den i hin Tid meget indflydelsesrige Stilling som Købstadens Sognepræst. Dog var der ogsaa andre Grunde end Familieforholdet, der bevirkede, at han meget gerne saa Jes Jessen i denne Stilling. Den vaagnende Borgeraad, der fem Aar senere skulde gøre Ende paa det forhadte Adelsvælde, fandtes ogsaa i Nykøbing og maaske endda der mere end i de fleste andre danske Køb-stæder. I over en Menneskealder — fra 1588 til 1631 — havde Frederik den Andens Enke Sofie af Mecklenburg resideret paa Nykøbing Slot og i høj Grad sat sit Præg paa Byen og for den Sags Skyld paa hele Falster. Dygtige mecklenburgske Haandværkere var blevet indkaldt af den energiske Enke-

dronning, der fuldstændig byggede det gamle skumle Slot om til et af de smukkeste Slotte i Landet, og disse Haandværkere lagde Grunden til den høje Standard, som Nykøbing Haandværkerstand den Dag i Dag sætter en Ære i at hævde. Mellem Gedser — hvor Enkedronningens højre Haand, Mathias Røver, styrede det af Frederik den Anden anlagte Gedser Hotel — og den „Frie- og Hansa-Stad“ Rostock, var der en meget livlig Forbindelse, og ved Samkvemmet med de frie Hansaborgere var Nykøbing Borgernes Selvstændighed vaagne og hurtig udviklet. Og en saadan Selvstændigheds-Følelse viste sig nogle Aar efter Sofie af Mecklenburgs Død at være i allerhøjeste Grad paa sin Plads. Efter at hendes nærmeste Efterfølger, Lensmand Palle Rosenkrantz, var afgaaet ved Døden 1642, kom Slottet paa saare uheldige Hænder, adelige Lensmænd, der misbrugte deres Stilling til at udlaane Nykøbing Hospitals Midler til usolide Standsfæller, og endnu værre var det i den Periode, da Prins Kristian, fjerde Kristians ældste Søn, „den udvalgte Prins“, havde sin Residens paa Slottet. Han tilegnede sig blandt andet uden videre 3000 Specie Rdl. af Hospitalets Formue til eget privat Forbrug. Disse og andre skandaløse Forhold var det netop Jakob Kristensen, som paatalte overfor Frederik den Tredie umiddelbart efter, at denne var blevet Konge, og han var derfor selvfølgelig hadet af alle dem, der havde Forbindelse med Slottet, alle Funktionærerne og alle andre, der snyltede paa Slottet, deriblandt naturligvis ogsaa adskillige af Byens Borgere. I denne Kamp for at hævde Byens Rettigheder var det Jakob Kristensen om at gøre at have en paalidelig Forbunds-fælle i Byens Præst, og i den Retning vidste han, at han kunde stole paa sin Svigersøn, der ikke for intet tilhørte hin Friserrace, der alle Dage var berømt for sin ukuelige Selvstændigheds-følelse og fuldkomne Respektløshed overfor Jordens Mægtige — det, som Valdemar Sejr havde faaet at føle ved Bornhøved den 22. Juli 1227, Abel ved Koldenbüttel den 29. Juli 1259 og Kong Hans og Hertug Frederik ved Dusend—Düjwels—Werff den 17. Februar 1500.

Denne Mands Kaldelse til Præst i Nykøbing maatte „Slot-

tet“ selvfølgelig bekæmpe med alle til Raadighed staaende Midler. Maaske laa der samtidig private Forhold til Grund for Modstanden, ogsaa fra den Side synes kvindelig Indflydelse at have været paa Færde. Viggo Holm har en Gang mundtlig overfor mig antydnet, at en af Funktionær-Døtrene havde kastet sit Blik paa den statelige unge Rektor og ikke undte den heldigere Revalinde at blive Præstekone i Nykøbing.

Og Slotspartiet var mægtigt.

Det sørgede for, at der skete Bøn fra Prækestolen, og at der blev udtalt Ønske om at „høre“ Magister Markus Kristensen fra Dragsholm og Sognepræst Jakob Faber fra Skive. Af de syv Valgmænd stemte de fire paa Hr. Markus og de tre paa Hr. Jakob, men disse to Herrer synes ikke at have været særlig ivrige efter at komme til Nykøbing, i hvert Fald gav ingen af dem Møde for at aflægge den ønskede Prøvepræken.

Dette passede selvfølgelig i allerhøjeste Grad Jakob Kristensen, der sammen med tre andre Valgmænd — Borgmester Frederik Rostrup, Raadmand Poul Andersen og Kirkevæрге Hans Lange, der snart nævnes som Jakob Kristensens Broder, snart som Jes Jessens Svoger — den 11. Februar 1655 gav Jes Jessen deres Stemme. Herimod nedlagde de tre andre Valgmænd — Raadmændene Anders Jespersen og Johan Hegerfeldt, samt Kirkevæрге Knud Bentzen — en energisk Protest, som de paaførte selve Kaldsbrevet, og hvori de nægtede at godkende Valget af „en Person Hr. Jes Jessen“. De fire udstedte derefter et nyt Kaldsbrev, hvori Protesten ikke anførtes. De tre Protestanter klagede nu til Viceprovsten i Stubbekøbing, Hr. Jesper Jepsen, der imidlertid den 20. Februar dømte, at Valget af Jessen var lovligt. Jes Jessens Modstandere opgav dog ikke Kampen, og for at gøre en Ende paa den, befalede Kongen derfor den 27. Februar 1655 Biskop over Fyns Stift Lauritz Jakobsen og Befalingsmand paa St. Hans Kloster i Odense Henning Walkendorff at dømme i Sagen og sende Kongen Dommen. Ogsaa denne Konsistoriedøm, der afsagdes den 4. April, godkendte Valget, og her-

med skulde man have troet, at Striden var til Ende. Men der var langt igen.

De tre protesterende Valgmænd indankede Sagen for Herredagen, hvortil de indstævnte saavel de fire andre Valgmænd som Konsistoriedommerne og Viceprovsten, idet de gjorde gældende, at der var sket Brud paa Recessen, og at Jakob Kristensen ulovlig havde medtaget Kirkeværgerne som Valgmænd, fordi den ene af disse — Hans Lange — var hans Broder. Jakob Kristensen og hans tre Fæller paastod paa deres Side de tre Protestanter dømt for „Oprør“ og „Uro“.

Herredagsdommen, der faldt den 9. Juli 1655 — den Dag Karl Gustav begyndte Felittoget mod Polen — efter at Byen havde været uden Præst i samfulde 22 Uger, gik Protestanterne imod paa alle Punkter.

Den siger i Præmisserne, at alt var gaaet fuldstændig lovlig til, Kaldelsen havde fundet Sted indenfor de lovbestaaede seks Uger, den var underskrevet af „de fleste og bedste Mænd“, de protesterende havde ikke villet høre Jes Jessen, og de havde været sig bevidst, at den, som skulde kaldes, burde lade sig høre, hvad de andre Ansøgere havde undladt.

De fire Valgmænd, de to Konsistoriedommere og Viceprovsten blev derfor pure frifundet, medens Jespersen og Hegerfeldt idømtes hver 20 Rdlr. til de Fattige og Bentzen — Kirkeværgen — for „ubilligt Ophold“ 100 Rdlr. til Kirken, og hedder det videre, bør „de Borgere, som sig mod Ordinansen og deres *Øvrighed* haver forskrevet og sammenbundet en Præst at kalde for saadan Samling af Lensmanden at tiltale og staa til Rette.“

Efter et halvt Aars Kamp havde Jakob Kristensen vundet den mest absolutte Sejr, og hans kære Svigersøn kunde endelig bestige Prækestolen i Nykøbing Kirke.

Det har dog sikkert ikke været helt behageligt for Jes Jessen at være Præst i en By, hvor Slottet og Halvdelen af Borgerskabet betragtede ham som paatvungen dem, fordi han havde været saa heldig at vinde Borgmesterdatterens Hjerter. Han er blevet drillet og chikaneret, hvor Lejlighed gaves.

Han har ikke altid faaet den ham tilkommende Tiende, og paa Slottet nægter man at levere ham det Brænde fra Kroens Skove, som hans Formænd alle Dage har modtaget, og hvorpaa Embedet har hævdunden Ret. Jes Jessen har øjensynlig været sig sin vanskelige Stilling bevidst, og har til at begynde med taget det Standpunkt at passe sit Embede og saa for Resten „at tie og bie“, et Standpunkt, der næppe har tiltalt ham, saaledes som man kender ham fra Tiden umiddelbart efter Krigen med den stadige Haandhæven af hans Rettigheder og dermed følgende Retssager, hvorom slet intet meldes i hans Embedstids første tre Aar. Mulig har han ogsaa været optaget af et lykkeligt Samliv med sin unge Hustru.

II.

KARL GUSTAV

Saa oprandt hin Søndag den 11. Februar 1658, da Jes Jessen dokumenterede, at Jakob Kristensen og Frederik Rostrop havde set rigtig, da de den 11. Februar 1655 underskrev hans Kaldsbrev.

Aftenen i Forvejen var Karl Gustav paa sin eventyrlige Fart over Bælt og Sund og Hav ankommet til Nykøbing og var taget ind paa Slottet, stolt og sejsrsikker efter sit i alle Retninger vellykkede Togt, der jo i Virkeligheden ogsaa er saa enestaaende i hele Verdenshistorien, at Svenskerne i forrige Aarhundrede med fuld Berettigelse kunde sige:

„Hannibal og Napoleon dele Æren for Toget over Alperne; Karl Gustav er ene om Æren for Toget over Havet.“

I det Tyvende Aarhundrede vil dog maaske en og anden mene, at han efter Amerikanernes Tog over Havet i 1918 maa dele Æren med U. S. A. Dog dette forringer ikke hans Bedrift, der i fantastisk Dristighed og fantastisk Held er ganske uden Sidestykke.

Efter den vanvittig forcerede March i en Kulde, der var saa stærk, at Spise- og Drikkevarer frøs og maatte hugges op og optøes, da Hæren efter den natlige Overgang fra Taasinge til Langeland holdt Hvil, var Soldaterne selvfølgelig ved Ankomsten til Nykøbing skrupsultne og dødtrætte. De har rase-

Kirken i Nykøbing paa Falster

ret Byen for Mad og Drikke, fyldt deres Maver og derefter kun haft Tanker for at sove ud. Naar der derfor for nogle Aar siden i en saakaldt „Historisk Skitse“ i et illustreret Blad, omhandlende Karl Gustav og Jes Jessen, tales om „voldførte Kvinder og Piger“ og om „vilde Krigere, der raver drukne om i Mørket“, er dette sikkert fri Fantasi. Der fore-

ligger i hvert Fald intet herom i den mundtlige Overlevering, som skyldes Borgmester Frederik Rostrups Datter, Anna Rostrup, og som min Fader havde paa tredie Haand, nemlig fra sin Mormoder, der atter havde den fra Anna Rostrups Sønesøn Lorentz Jessen, der havde den direkte fra Anna Rostrup.

Det, der havde gjort et uudsletteligt Indtryk paa den unge Pige, var Brandskatten, Truslen om, at hendes kære Fødeby skulde overgives til Flammerne.

Umiddelbart efter Hærens Ankomst var nemlig Byens Borgmestre, Jakob Kristensen og Frederik Rostrup, blevet kaldt op paa Slottet, og der var dør af den svenske Generalstab blevet paalagt Byen en Brandskat, der langt oversteg dens Evner, og da det yderligere meget bestemt var blevet meddelt dem, at hvis Skatten ikke var betalt inden 24 Timer, vilde Byen blive brændt af, inden Hæren drog videre, gik de fra Slottet i den sikre Forvisning om, at dens Skæbne var uundgaaelig. Meddelelsen om Brandskatten fløj selvfølgelig ud over Byen, og medens den svenske Hær sov Sejrherrens trygge Søvn, tilbragte Byens Indvaanere en søvnløs Nat i den sikre Tro, at „Dommen afsagt var, Nykøbing skulde brænde.“ Det var derfor en fortvivlet Menighed, der Søndag den 11. Februar 1658 mødte til Gudstjeneste i Nykøbing Kirke.

Anna Rostrup sad hin Dag i Kirken ved Siden af sin lidt ældre Veninde, Jes Jessens unge Hustru. Hun hørte Præsten begynde sin Præken, der udelukkende var beregnet paa at tale et Trøstens Ord til den forskræmte Menighed. Saa var det, at Karl Gustav uventet traadte ind i Kirken, ledsaget af nogle Officerer. Karl Gustav kendte man fra den foregaaende Eftermiddag, da hans Slæde jog over Sundet og gennem Slotsgade op til Slottet. Da Kongen havde taget Plads, ændrede Jes Jessen sin Tale, og direkte henvendende sig til Karl Gustav fremhævede han den blodige Uret, der var tiltænkt Nykøbing. Han anraabte ikke om Barmhjertighed, han nedkaldte ikke Himlens Straf over de fremmede Voldsmænd, men med stærke Ord og selvsikker Myndighed slog han fast, at det var stridende mod menneskelig Lov og Ret at øde-

lægge en aaben og værgeløs By og brandskatte en uskyldig Befolkning, der ingen Modstand havde gjort, og som ingen Lod eller Del havde i den „Ødelæggelsens Vederstyggelighed“, som en Krig var. To Hundrede Aar senere benyttede min Fader — ihukommende Jes Jessen — denne Betegnelse som Overskrift til en Artikel, som han umiddelbart efter at være forjaget fra Flensborg skrev i „Fædrelandet“.

En svensk Beretning lader Jes Jessen ende sin Præken i følgende Vendinger:

„Naar næste Søndag gryer, ligger vor By i Aske, og vi vil være som hjemløse paa Jord; men hellere dette, hellere være fattige, fryse og sulte end at leve i Overflod med en besmittet Sjæl. Det Menneske, som jeg mindst af alle misunder, er *vor samvittighedsløse Overvinder!*“

Da Jes Jessen efter endt Gudstjeneste forlod Kirken, blev han paa Kirkepladsen lige uden for Kirkedøren standset af Karl Gustav. Anna Rostrup stod da i deres umiddelbare Nærhed og hørte Replikskiftet mellem de to Mandfolk, der var lige gamle, lige kraftige og lige dristige. Det var let at huske, thi Ordene faldt, mens de saa hinanden lige i Øjnene, kort og knapt saaledes:

„Du taler godt Præst — men Du taler dristigt!“

„Jeg taler Sandhed, Deres Majestæt!“

„Ligemeget — jeg ønsker en Samtale med Dig — jeg spiser til Middag hos Dig i Dag!“

„Det lader sig ikke gøre, thi i mit Hus findes kun en Smule gule Ærter og Flæsk — alt andet har Deres Majestæts Officerer røvet!“

„Gule Ærter og Flæsk er god Kost for en Soldat — jeg spiser til Middag hos Dig i Dag!“

Saa skiltes Konge og Præst, gaaende hver til sit, medens Anna Rostrup fulgte med hjem til Præsteboligen og hjalp Magdalene Jessen med at tilberede Middagen. Sjældent er der vist anvendt saa megen Omhu paa en Portion gule Ærter, som den de to unge Kvinder udfoldede.

Ved Maaltidet var Kongen og Præsten selvfølgelig alene, men bagefter fortalte Jes Jessen, at Karl Gustav havde med-

delt ham, at han først i Kirken gennem Præstens Tale havde erholdt Kendskab til Brandskatten, der var paalagt Byen uden hans Viden og meget mod hans Vilje. Og han sagde derefter omtrent saaledes:

„I denne Krig, som jeg ikke har villet, men som er paa-tvunget mig af Din Konge, er jeg ikke kommet til Danmark for at ødelægge Landet, men for en Gang for alle at gøre Ende paa de taabelige Stridigheder mellem de nordiske Riger og skabe et mægtigt og enigt Norden. Det var Dronning Margretes Fejl, at baade Konge og Hovedstad var dansk. Sverige er det største Land, derfor bør Kongen være svensk, men København bør være de forenede Rigers Hovedstad. I det Rige har jeg Brug for Mænd af din Støbning.“

Brandskatten blev iøvrigt ikke fuldstændig eftergivet, men, efter at Jakob Kristensen og Frederik Rostrup var hidkaldt, nedsat til et ubetydeligt Beløb, som disse to Byens vise Fædre erklærede, at Borgerne uden følelig Besvær vilde kunne erlægge.

Næste Dag den 12. Februar gik Karl Gustav med hele Hæren over Isen til Sjælland, men da han næste Aar efter at have maattet opgive Københavns Belejring Maaneder igennem residerede paa Nykøbing Slot, forlystende sig med Jagt i de falsterske og lollandske Storskove, forsømte han aldrig nogen Søndag Gudstjenesten i Nykøbing Kirke som Jes Jessens meget opmærksomme Tilhører, og Jes Jessen var for første Gang en velse! Gæst paa Slottet.

I den svenske Beretning, som iøvrigt paa væsentlige Punkter er urigtig — Nykøbing bliver i denne indtaget efter en heltedigtig Kamp og Jes Jessen er gjort til en Olding — lader man Kongen, da Jes Jessen under Maaltidet i Præstegaarden tager fat, hvor han slap i Kirken, leende afbryde ham sigende:

„Danmark burde virkelig have valgt Dig til Kansler; Du er en Tordensøn; jeg kom hertil for at faa Dig til at tilbagekalde Din første Præken og nu giver Du mig en til!“

Ligeledes skal Karl Gustav efter denne Beretning umiddelbart inden sin Afrejse have tilstillet Jes Jessen et forsegleet Brev saalydende:

„Jeg har besejret Danmark — Jessen har besejret mig — Nykøbing er frelst!“

Dette er jo i høj Grad smigrende for Jes Jessen, ikke mindst fordi det kommer fra Sverige, men det forekommer mig, at Anna Rostrups nøgterne Beretning lyder adskilligt mere troværdigt.

At den svenske Hær ikke har gjort sig skyldig i særlige Voldshandlinger under Opholdet i Nykøbing — hverken i 1658 eller da Karl Gustav i 1659 i flere Maaneder boede paa Nykøbing Slot — synes at bekræftes af en af Viggo Holm i en Afhandling om Nykøbing Hospital fremdraget Skrivelse, som Hospitalets Forstander i 1660 tilstillede Regeringen, og hvori han skildrer Hospitalets Nødstilstand. Om denne Skrivelse, der er attesteret af Jes Jessen, siger Holm:

„Skrivelsen synes dikteret af Sognepræsten Jes Jessen, hvis kortfattede Skrivemaade den minder om. Om Krigen eller særlig Voldsfærd, mens den stod paa, mæles der ikke et Ord, der tales udelukkende om den Misbrug af Pengemidler, som havde fundet Sted i Firtierne.“

Ogsaa her har man et Udslag af den udprægede Retfærdighedssans, der var Grundtonen i Jes Jessens Tale i Kirken den 11. Februar 1658. Ikke mindst tiltalende, fordi det havde været saa uhyre fristende at male Karl Gustav og hans Hær saa sort som mulig for at tækkes den nybagte danske Enevoldskonge. I Stedet for valgte Jes Jessen at lægge Skylden for Nødstilstanden paa rette Vedkommendes Skuldre. Og hvem var det, der var Hovedmanden, andre end selve Enevoldskongens Broder.

For anden Gang havde Jes Jessen talt Sandhed til en Konge og, naar alt kom til alt hørte der maaske mindre Mod til at tale Sandhed til en virkelig vidtskuende Statsmand som Karl Gustav end til en Fyrste, der fra at være holdt nede af en overmodig Adel ved andres Arbejde havde tilsnøget sig en Enevoldskonges ophøjede Magtstilling.

III.

PRÆST OG PROKURATOR

I de Aar, der fulgte efter 1658, hjemsøgtes Jes Jessen af mange og tunge Sorger. Først døde hans Hustru Magdalene og derefter hans Svigerfader Jakob Kristensen. I de første Aar af hans andet Ægteskab, med Anna Rostrup, mistede Ægtefællerne tre smaa Børn, henholdsvis i 1661, 64 og 66. Det første, der er dødfødt, vil han have frit begravet, men Revisionen kender ham pligtig at betale 2 Rdl. Det er, saavidt man kan se, det eneste Tilfælde, hvor han ikke faar Medhold i de mange Stridigheder og Retssager, hvori han er indviklet i de første ti Aar efter Fredsslutningen. Thi han er en Lovens Mand, en Mand, der har Paragraferne i Orden, og som forstaar at bruge denne Lovkyndighed — af og til saaledes, at man maa give Viggo Holm Ret, naar han betegner ham som et „Karaktermenneske“ med Hang til „Ret-haveri“.

Nu, da han som Byens uforfærdede Redningsmand føler, at han har fast Bund under Fødderne, angiver han sin tidligere Tilbageholdenhed, og generhverver lidt efter lidt de Embedet lovlig tilkommende Rettigheder, som man har nægtet ham. Den 2. April 1661 udstedes der kongelig Befaling til at give ham saa meget Brænde fra Kronens Skove, som hans Formænd har faaet, den 9. Oktober 1666 gives der ham Medhold i, at han skal have Tiende af Nykøbings tre Marker, samme Aar den 11. April stævner han ved Herredsting Systofte og Hullebæk til Betaling af Tiendeærter og Tien-desvin.

Han har ogsaa i disse Aar adskillige private Pengemellemværender for Retten. I 1661 gør han ved Herredsting megen Ophævelse over, at han bliver afkrævet 30 Rdl., som Gunslev Kirke har til Gode i Jakob Kristensens Dødsbo, i 1666 stævner han en Slagter for 6 Rdl., som han har til Gode til Rest paa 2 Stude, og en Snedker, fordi han lader ham vente forlænge med Levering af en bestilt Seng, og den 25. Juni 1667 faar han sammen med tre andre Bevilling til at gøre Indførsel hos Erik Kaas paa Bremersvold.

Endelig nedlægger han den 24. Januar 1670 en meget energisk Protest mod at betale 2 Mark 12 Skilling i „Baadsmandsskat“ til Jørgen Roberts „øde Plads“. Han forlanger Protesten tilført Fogedprotokollen og gør gældende, at han under alle Omstændigheder ej bør betale „for de andre hans Medsvogre i Landet, uden Landet, ja udenrigs Boende, da han dog er den sidste iblandt dem alle.“ Oluf Jensen, der er „lexmand“ for Baadsmandsskatten i „Langgades Fjerding“, bliver derefter af Byfogden spurgt om, efter hvis Befaling han har indkaldt Hr. Jes fremfor de andre, mens samme Plads har ligget „wust og øde“, og eftersom „Hr. Jes deraf ikke kan tilegne sig andet end den ringeste af dem alle, og han og Medsvogre ej har haft ringeste Profit af Ejendommen.“ Hertil svarer Oluf Jensen, at Jørgen Roberts Plads staar paa hans „lexseddel“, og Kæmner Johan Holst „driver paa“ for at faa Baadsmandsskatten, og han ved ikke, hvor han ellers skulde faa den opkrævet.

Byfogden gav Hr. Jes Medhold i hans Protest, og Baadsmandsskatten blev aldrig mere opkrævet.

Med denne Sejrr synes Jes Jessen at have afsluttet dette processuelle Afsnit af hans Virksomhed i Nykøbing, et Afsnit, der var fremkaldt af den samme Trang til haandfast og myndig at kræve Lov og Ret respekteret, der i saa høj Grad havde præget hans Tale til Karl Gustav.

Motivet var i hvert Fald ingenlunde Pengegriskhed. Thi han, der var en alt andet end velhavende Mand og som havde en stor Børneflokk — 2 Døtre og 4 Sønner overlevede ham —, kunde ogsaa være gavmild. Saaledes skænkede han ved Gavebrev af 11. Januar 1670, tinglæst den 18. April samme Aar, 100 Rdlr. til Nykøbing Kirke, hvilket Beløb skulde indestaa „til evig Tid“ i Feldbereder Anders Reys Gaard i Østergades Østre Side, i Niels Kedelsmeds Hus paa Nordre Side og det Hus, „som Peder Grovsmed ibor paa Søndre Side.“

Et Hundrede Rigsdaler var mange Penge i Datidens Nykøbing saavel som i det øvrige Land, hæret, som det var, ikke blot af Krigen med Karl Gustav og Pesten 1654 — der

havde lagt ca. 1500 Bøndergaarde øde —, men ogsaa af de usølige Krige, som Kristian den Fjerdes vanvittige Udenrigspolitik havde paaført Landet. For den Pris kunde man købe sig en pæn Ejendom i Nykøbing. Endnu i 1735, da Tiderne dog havde bedret sig betydelig, kunde Maren Carstensen, Enke efter Jes Jessens ældste Søn, Præsten i Idestrup, Magister Frederik Jessen, købe Bertel Wichmanns Hus i Store Kirkestræde for 80 Rdlr. Akkurat en Femtedel af, hvad en af Stolene har kostet i den Raadhushal, hvor hendes Mand findes afbildet sammen med sine Forældre.

Man mener iøvrigt, hvad man vil om Jes Jessens mange Processer i 60'erne — en Ting er givet, han „snobbede“ lige saa lidt nedad som opad.

IV.

SOPHIE AMALIE

I 1670 skete der den for Nykøbing heldige Forandring i Forholdene paa Slottet, at dette ved Frederik den Tredies Død den 6. Februar atter blev Residens for en Enkedronning, hvorved der blev sat en Stopper for den Kæde af Misbrug, der under skiftende Styrelser var gaaet i Svang lige siden Lensmand Palle Rosenkrantz's Død i 1642.

Da Enkedronning Sophie Amalie kun overlevede sin Gemal i 15 Aar, medens Sophie af Mecklenburg havde resideret paa Slottet i over 40 Aar, blev hendes Betydning for Byen selvsagt ikke saa stor som Dronning Sophies, ogsaa fordi Sophie Amalie, der ikke helt vilde opgive sin Indflydelse paa Hof og Regering, kun tilbragte Sommermaanederne paa Falster. Dygtig og myndig, som hun var, har hun dog sikkert udrettet adskilligt godt for Byen.

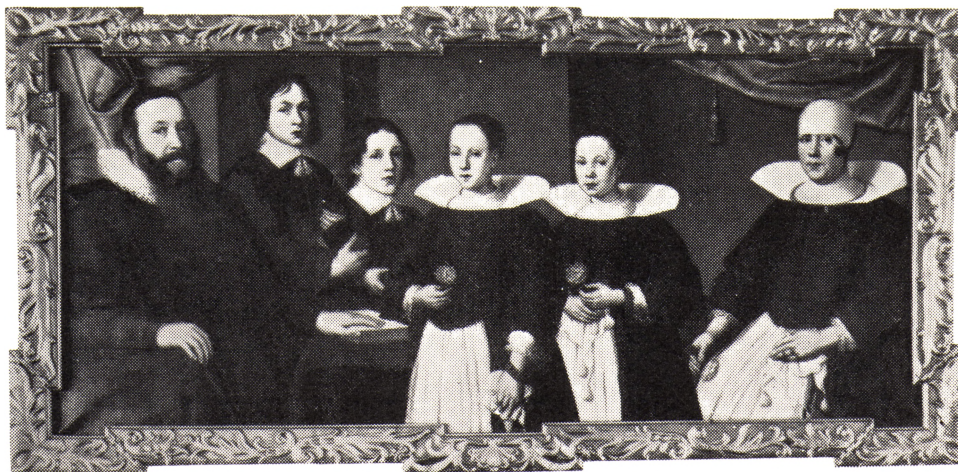
Tilfældig er jeg et Par Gange stødt paa hendes Gerninger. Saaledes skænkede hun i 1680 til Nykøbing Latinskole 8000 Rdlr., hvoraf Renterne skulde anvendes dels til Forbedring af Lærernes Løn, dels til Kostpenge for flinke Elever. Da de hollandske Kolonister paa Bøtø, kede af den farefulde Tilværelse paa den overfor Østersøens Luner værgeløse „Sandbanke“, som Øen den Gang var, efterhaanden søgte mere sikre Bopladsler paa Sydfalster og Hasselø, omændrede

hun Driften paa Bøtø, udlagde Jorden til Græsgange, hvor Kvæget blev drevet ud om Sommeren og ansatte Bestyrere paa de tidligere Fæstegaarde. Hun lagde herved Grunden til de senere saa kendte Græsauktioner, der lige indtil Stormfloden var en betydelig Indtægtskilde for Bøtøboen.

Stakkels Sophie Amalie! Skønt hun under Belejringen paa Københavns Volde, som en stolt Valkyrie tumlende sin vælige Hingst, havde opflammet Københavns Borgere og Borgerinder ikke til det Passive at dø i deres Rede, men til at forsvare Reden og Ungerne med Næb og Kløer, fik hun ingen Plads i den „Sagnhistorie“, der i forrige Aarhundredes første Halvdel, under Paavirkning af Syd fra importeret sentimental Romantik og baseret paa Folkeviser, Krøniker og lignende Digt, udgaves under Varemærket Danmarks Historie. Og da i Aarhundredets sidste Halvdel denne Sagnhistorie lidt efter lidt afløstes af en mere grundig og mere nøgtern Opfattelse af Fortidens Personligheder og Begivenheder, havde hun det Uheld at blive betragtet udelukkende paa Baggrund af Eleonora Kristines „Jammersminde“, som Birket Smith udgav i 1869, og som Kristian Zahrtmann „illustrerede“ i de paafølgende tyve Aar. Som Eleonora Kristine blev den ædle værdige af Skæbnen haardtprøvede gamle Kvinde, der sidder i Maribo Kloster og gransker Biblen, blev Sophie Amalie den hæslige pengegriske gamle Heks, der rallende vrider sig i Dødskamp, medens hendes Kostbarheder vælter ud af Smykkeskrinet.

Man havde ikke Tanke for alle de Ydmygelser, som hun, den stolte og ærgerrige Kvinde, havde været udsat for, da hun kun femten Aar gammel, smuk og aandrig, lige dygtig til gratiøs at træde Dansen ved Hoffesterne og til at haandtere Bøssen ved Jagterne, blev formælet med den tyve Aar ældre, teologisk uddannede, Kronprins, der ved Hoffet blev set ned paa og fuldstændig stillet i Skygge af elegante Verdensmænd som Korfitz Ulfeldt, Hannibal Sehested, Kay Lykke og alle de øvrige overmodige Adelsmænd, der sluttede en beundrende Kreds om hendes Rivalinde, Eleonora Kristine.

Man saa i Sophie Amalie kun den uforsonlige, hævngerige Kvinde — Juliane Maries værdige Sidestykke.

Jes Jessen og Familie

At denne uforfærdede og viljestærke Kvinde, da hun i Sommeren 1670 som 42-aarig Enkedronning opslog sin Residens paa Nykøbing Slot, maatte finde Behag i den jævnaldrende statelige Præst, der var lige saa uforfærdet og viljestærk som hun selv, og som havde besejret Karl Gustav i Nykøbing, ligesom hun havde besejret ham i København, om end ved lidt andre Midler og paa anden Vis, turde være indlysende.

Hun lagde denne sin Velvilje for Dagen allerede det første Aar, idet Jes Jessen af Enkedronningen — ikke af Kongen — den 6. Oktober 1670 erholdt Konfirmation paa sit Kaldsbrev som Sognepræst i Nykøbing. Fire Aar senere, den 15. December 1674, udstedte hun et Gavebrev, dateret „Sophien Amalienborg“, hvorved hun „forunder og begaver“ ham med den „øde Plads neden for Jørgen Roberts Gaard ved Stranden norden op til Færgebroen“, og endelig sørger hun for, at han i 1676 bliver udnævnt til Provst, en Udnævnelse, som han kun overlevede i nogle Maaneder, idet han samme Aar afgik ved Døden.

Det er vel sagtens ogsaa Sophie Amalie, der har ladet en eller anden hollandsk Maler, som har været hendes Gæst paa Slottet, udføre Billedet af Jes Jessen og hans Familie, hvad enten hun saa har skænket Byen Billedet, eller det oprindelig har hængt paa Slottet og først er blevet erhvervet af Byen, da Slottet skulde nedrives i 1767.

For den sidste Opfattelse taler den Indskrift, der findes paa Tavlen under Maleriet, og som lyder saaledes:

*Da Falster trøstesløs, Karl Gustav var ihænde,
og Dommen afsagt var, Nykiøbing skulde brænde,
har denne Herrens Mand (a) for Fiendtlighed
og hele Staden frelst ved sin veltalenhed:
For slig Fortieneste er til et æreminde
paa denne Raadstue-sahl hans skilderie at finde,
han her afmalet staar med Hustrue, Døttre, Søn,
og Rammen giver nu hans sidste sønne-søn (b).*

Lorents Jessen.

- a) Jes Jessen, Sogne Præst til Nyekiøbing og Sætoftes meenigheder samt Provst over Sønderherred paa Falster 1658.
b) Justitz-Raad samt Told og Consumptions Inspecteur i Kiøbenhavn 1768.

Herefter synes Billedet netop at være ophængt i den gamle Raadhussal i 1768 umiddelbart efter Slottets Nedrivning.

Man kan ikke sige andet, end at Eftertidens Nykøbing ligesom Sophie Amalie i høj Grad har vurderet hans Bedrift den 11. Februar 1658, ikke mindst i vore Dage, baade ved at opkalde en Gade efter ham og ved at anbringe hans Billede paa Hæderspladsen i den ny Raadhussal, om hvilken et københavnsk Blad for et Par Aar siden skrev, at „den var mindre, men visselig skønnere end Folketingets Sal paa Christiansborg“, og hvor hans skarpe Øjne om ikke „til evig Tid“, saa dog formentlig i en uoverskuelig Fremtid vil hvile paa Byens vise Raad, manende Raadherrerne til stedse at følge hans Valgsprog:

„Jeg taler Sandhed, Deres Majestæt!“

V.

JES JESSENS EFTERKOMMERE

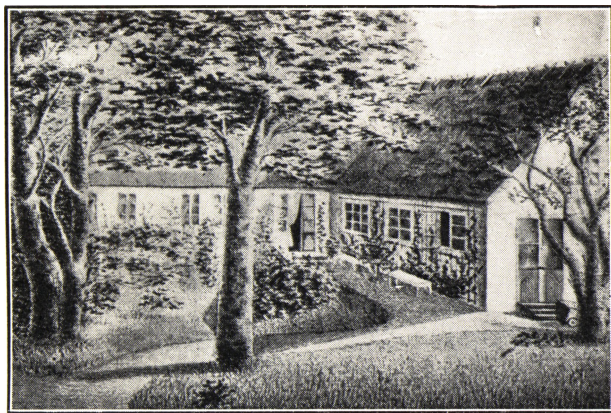
Anna Rostrup egnede sig øjensynlig ikke til ret længe at sidde som Enke. Hun giftede sig kort efter Mandens Død med Præsten i Thoreby, Anders Eriksens Stenkelstrup, og, da han døde, med hans Eftermand, Laurits Jørgensen Lund, som hun ogsaa overlevede, saaledes at hun ikke mindre end tre Gange var Præsteenke.

Jes Jessen efterlod sig i Ægteskabet med Magdalene Kristensen Datteren Anna, der blev gift med Provst Sadolin i Horbelev, hvem hun fødte en Datter og fire Sønner, og i Ægteskabet med Anna Rostrup Sønnerne Frederik, Ditlev, Kristian og Johannes samt Datteren Katrine.

Ditlev var først Barber i Stubbekøbing og senere „Chirurgus“ i Nakskov, hvor han døde 28. November 1707. Han havde flere Børn, deriblandt to Sønner, Jes og Lars. Den første, der kaldte sig Ditlevsen, døde 1713, kun treogtyve Aar gammel som Barber i Nakskov. Lars arvede samme Aar nogle Penge efter sin Farmoder, kaldte sig efter hendes sidste Mand Lund, studerede først Chirurgi i København, deltog senere i den store nordiske Krig, opholdt sig efter Fredsslutningen en Tid i Idestrup, hvor Farbroderen, Magister Frederik Jessen, var Præst, og nedsatte sig i 1724 som Barber i Nakskov. Han skal have haft et Par Børn.

Kristian Jessen døde 1714 som Købmand i Nakskov. Han var gift

med Margrethe Hansdatter, med hvem han havde fire Børn, deriblandt Sønnen Hans Jessen — der var Præst i Halsted og som døde 32 Aar gammel, kun efterladende sig en Søn, der døde 21 Aar gammel 1750 — og Datteren Anna, som døde 1785 i Rødby efter at have været gift med Magister Jens Kaalund, Præst i Tingsted. Hun havde seks Børn, deriblandt Datteren Dorothea Margrete, der først var gift med Præsten i Karleby, Laurits Wichmann, anden Gang med Provst Peder Rhode i Utterslev, og som havde en Datter Karen Wichmann, der først var gift med Forpagter Lyngby paa Juellinge og derefter med Købmand Johan-

Idestrup Præstegaard

nes Claussen i Nakskov, og som i disse to Ægteskaber fødte otte Børn.

Om *Johannes* Jessen vides der ikke andet, end at hans Halvsøster Anna Marie Lund — Anna Rostrups Barn af hendes tredie og sidste Ægteskab og gift med Forpagter Klavs Suhr paa Fuglsang — arvede 50 Rdlr. efter ham.

Jes Jessens og Anna Rostrups Datter *Katrine* døde i 1737 i Nakskov efter at have været to Gange gift — med Hans Jakobsen Tarp og Hans Jakobsen Munck, begge Købmænd i Nakskov — og efter at have født seks Børn.

Endelig er der Jes Jessens ældste Søn *Frederik* Jessen, der var født 1665 og som i de første Aar efter Faderens Død opholdt sig hos sin Morbroder Præsten Hans Rostrup i Nakskov. Han blev Student fra Nykøbing Skole i 1683, studerede ved Københavns Universitet og blev Magister, og var fra 1695 til sin Død 1731 Præst i Idestrup. Han synes at have arvet Faderens Selvraadighed — i hvert Fald fik han den 26. Juli 1726 af Stiftsøvrigheden og Magistraten i Nykøbing Tilhold om at afholde sig fra „selvtagne Friheder“ i Idestrup Kirke. Han havde ube-

rettiget ladet et Barnelig nedsætte i en Begravelse under Kirkegulvet, bemægtiget sig en lukket Stol m. m.

I sit Ægteskab med Maren Carstensen, en Datter af Præsten Valentin Carstensen i Østofte, havde han elleve Børn, deriblandt Døtrene Elisabeth Anna Marie, der blev gift med hans Eftermand i Idestrup, Peter Lotharius Mohn von Waldt, og Marie Orlog, der blev gift med Købmand Martner i Nykøbing, og Sønnerne Lorents og Frederik Jessen.

Lorents Jessen var oprindelig Kammertjener hos Frederik den Femte, medens denne var Kronprins, men avancerede, da Kronprinsen blev Konge, til Toldinspektør, Vinleverandør til Hoffet, Justitsraad og meget

Idestrup Præstegaard

andet. Han var gift med Bertha Behrends, men Ægteskabet var barnløst, og han døde 1773 som en meget velhavende Mand. Den yngre Broder Frederik Jessen var først Kapellan hos Faderen i Idestrup og senere residerende Kapellan i Rødby, hvor han døde 1747, kun 39 Aar gammel. Ogsaa han synes ligesom Faderen og Farfaderen at have været noget stridbar og egenraadig. I Skiftet efter Hans Thorsen, der havde testamenteret hans Hustru Maren Willers, en Købmandsdatter fra Rødby, 500 Rdlr., hedder det saaledes, at Manden ikke skal have Raadighed over Pengene efter „hans bekendte Lyst til Stridighed“, og den 23. Juli 1739 anmoder Kirkeinspektionen Biskoppen om at give ham Tilhold om at henvende sig til sin foresatte Øvrighed, naar han finder noget anstødeligt.

Frederik Jessen i Rødby havde to Børn, Datteren Else Frederikke (kaldes Fritse) Marie Jessen, født 7. Februar 1740, og Sønnen Frederik Jessen, født 1741. Denne sidste skal have været en meget lovende ung Mand, der studerede ved udenlandske Universiteter, blandt andet i Oxford og til Slut i Paris, hvor han døde kun 22 Aar gammel. Hans Stambog,

hvori danske, tyske, hollandske, engelske og franske Universitets-Professorer spaar ham en straalende Fremtid, eksisterer endnu.

Datteren Fritse Jessen blev efter Faderens Død syv Aar gammel optaget som Plejedatter i Huset hos sin barnløse Farbroder Lorents Jessen, og her traf hun som ung Pige den langelandske Præstesøn, Hans Brandt, hvis Mormoder var en Datter af Herredsfoged Johan Jessen i Broager, en nær Slægtning af Jes Jessen, formentlig en yngre Broder eller Brodersøn, mulig en Søn af hans Broder Ditlev Jessen, der oprindeligt havde været Skipper og en kort Tid bosat i Nykøbing, men som senere blev Købmand i Arnæs i Holsten. Da Hans Brandt blev

Lorents Jessen

Bertha Behrends

Præst i Tryggelev paa Langeland i 1770, blev de gifte og gennem deres to ældste Børn Frederik Brandt, der blev Faderens Eftermand i Tryggelev, og Lorentse Brandt, gift med Præsten Kristen Graae i Bøstrup, Stamforældre til to meget vidtforenede Slægter.

Med Henblik paa Jes Jessens udpræget juridiske Evner er det ganske pudsigt, at medens der i disse to gamle Præsteslægter i dette Aarhundrede ikke findes en eneste Teolog, er der ligefrem Overflod af Jurister: Overpræsident Johan Keller Bülow, Departementschef Frederik Hastrup Graae, Bankdirektør, Sagfører Jakob Brandt, Højesteretssagførerne Ejnar Bülow og Gustav Graae, Overretssagførerne Christen Husted, Frederik Jessen Graae og Erik Graae, cand. jur. Vagn Erik Brammer, fhv. Herredsfuldægtig, Forstander Gustav Graae, fhv. Politiasistent, Forfatter Thomas Graae og fhv. stud. jur., Forfatter Johan Keller.

I 1867, Et Hundrede og Fyrretyve Aar efter, at Fritse Jessen havde forladt „Sydhavsøerne“, vendte hendes Dattersøn Frits Graae tilbage til Hjemstavn, til hendes Farfaders Præstegaard i Idstrup, hvoraf den Gang endnu fandtes en Del af den gamle Præstegaard, som Frederik Jessens Formand, Abraham Salomon, havde bygget. Frits Graaes Hustrus, Eline Graaes Pigenavn var Carstensen som Frederik Jessens Hustrus, hun tilhørte en urgammel Friserslægt, hendes Farmoder — en Præste-

datter fra Bredsted — bar Navnet Brandt, og deres yngste Søn hed Frederik Jessen.

Tredive Aar senere døbtes Frits Graaes yngste Barnebarn i Nykøbing Kirke Fritse Jessen, paa Nykøbing Kirkegaard hviler i tre Gravsteder — Bankdirektør Johannes Brammers, Overretssagfører Theodor Andresens og Dampmøller Majus Bays — Efterkommere af Jes Jessen og Anna Rostrup.

Eline Carstensen

Frits Graae

Note: Om Brandt'erne i Bredsted og Brandt'erne paa Langeland tilhører samme Familie, har hidtil ikke kunnet oplyses, men i begge Familier verserede for Hundrede Aar siden et Frasagn om en Brandt, der var udvandret til de hollandske Kolonier og død som Mangemillionær. Vel sagtens den hollandske Millionær, der med visse Mellemrum i det forløbne Aarhundrede er dukket op i den danske og nordtyske Presse. Forøvrigt var Jes Jessens Eftermand i Nykøbing ogsaa en Brandt, den meget lærde Frederik Brandt, der ligesom Jes Jessen var født paa Als, og som havde studeret ved tyske Universiteter, deriblandt i Wittenberg og var anset i den ganske protestantiske Verden som en af sin Tids fineste Theologer.

BRANDT'ERNE PAA LANGELAND

I.

„GOMMESEN FRA ÆRØ“

I to Aarhundreder residerede den Brandt'ske Slægt i de langelandske Præstegaarde, lige fra 1688, da selve Biskop Kingo ordinerede den nybakte Teolog Hans Gommesen Brandt til Præst i Lindelse, og til hin tragiske Majnat i 1875, da

Gomme Graae
Købmand i Svendborg

Gomme Graae
Købmand i London

Tranekær Præstegaard gik op i Flammer, og hans Efterkommer Provst Kristian Graae, i sidste Øjeblik reddet fra Flammedøden, udaandede som Følge af Brandsaarene.

Hans Gommesen Brandt, der var født 1665 paa Ærø og Student fra Odense 1683 — i sit akademiske Borgerbrev kaldet „*Holseatus*“ — hed oprindelig ikke Brandt, men slet og ret Gommesen. Af et gammelt Dokument fra hans Død 1706 — en Indkaldelse til Værgerne i Henhold til Chr. V Danske Lovs III. 17. 4. — fremgaar det, at hans tre Brødre, Werner, Gomme og Peter, der alle var Købmænd i Ærøskøbing, kaldte sig Gommesen eller rettere efter deres egenhændige Underskrift „Gummesen“.

Mulig har Moderen været en Brandt, og Hans Gommesen har antaget hendes Navn, da han blev Akademiker og derved kom højere paa Straa. Dette gjorde i hvert Fald senere hans Broder Gomme Gommesens tre Sønner, Svendborgkøbmen-

dene, Gomme, Hans og Rasmus Peter Gommesen Brandt, hvis Moder, Ingeborg Brandt, var en Datter af Marstalpræsten Dominicus Andersen Brandt.

Disse Ærø- og Svendborg-„Gommer“ har øjensynlig været Mænd med Evne til at præge deres Omgivelser. Karakteristisk er det saaledes, at da Svendborgkøbmanden Gomme Gommesen Brandts Enke, Bodil Nielsdatter Tingberg, giftede sig med Svendborgkøbmanden Kristen Graae, opkaldte de deres Førstefødte efter Hustruens første Mand og herved kom Navnet Gomme ind i Familien Graae, hvorfra det vandrede videre til de med den beslægtede Svendborg-Familier Krøyer, Bondo m. fl. Senere blev Kristen Graaes Datter Sidsel Marie gift med Ernst Hansen Brandt, en Søn af den foran nævnte Svendborgkøbmand Hans Gommesen Brandt, og Forbindelsen mellem Slægterne Brandt og Graae var saaledes særdeles intim, forinden de mødtes paa Langeland. I begge vedblev „Gomme“ ned gennem Tiderne at være Familienavn, og det bæres den Dag i Dag af den langelandske „Viking“, Chefen for Verdensfirmaet „Maypole Dairy Co.“ i London Valdemar Gomme Graae, og af Trafikchef Johannes Graaes ældste Søn, „Politiken“s Sportsredaktør Poul Gomme Graae, mere kendt som den populære Fodboldspiller „Mester Graae“. Derimod gled det ud af Familien Brandt med Gomme Frederik Brandt, der døde i 1896 som Gaardejer paa Samsø.

Præsten i Lindelse Hans Gommesen Brandt var første Gang gift med Birgitte Glamann, med hvem han havde en Søn Gomme Hansen Brandt. Da Hustruen døde 1702, giftede han sig med Anne Sofie Elisabeth Jessen, en Datter af Herredsfoged Johan Jessen i Broager -- som foran omtalt en Slægting af Provst Jes Jessen. Hun var hans første Kones Søgskendebarn, hvorfor han maatte have Tilladelse til Ægteskabet ved Resolution af $22/9$, 1703. Efter hans Død i 1706 giftede hun sig efter Datidens Skik og Brug med Eftermanden i Embedet, Gøde Nielsen, og en af Døtrene i dette Ægteskab blev ligesaa selvfølgelig gift med hendes første Mands Søn, Gomme Hansen Brandt, og en anden med hendes Brodersøn, Hofraad Alexander Jessen i Graasten, der stod i nært Venskabsforhold til Augustenborgerne.

II. GOMME BRANDT

Gomme Hansen Brandt har selv egenhændig prentet sit Livs Oplevelser, og denne Levnedsskildring, der endnu eksisterer paa et gammelt meget gulnet Stykke Papir, lyder i al sin Beskedenhed saaledes:

„Jeg er fød 1692 i Lindelse Præstegaard d^o 26. febr. og Døbt af H. Axel d^o 4. Marty, fadderne var H. Frands Krag, H. Christian Prying, Rasmus Gregersen, Herredsfoget Niels Hansens Kone og faster Berte Gommisdatter, blev saa i min opvext holdt til skole baade i mine forældres Huus og i Tryggeløf Præstegaard indtil 1707, blev da sat i Odense Skole, hvor jeg blev til 1712, da jeg deponerte. St: Mich, der efter kom jeg igien her til Landet i condition hos Commandeur Offenbergh paa Vestergaard 3 aar, imidlertid 1714 fik jeg permission at reyse til Kiøbenhafn for at tage examen Philosof: kom saa tilbage igien, fik min condition til Mich: 1715, da jeg qviterede den, og conditionerte saa udi Lindelse Præstegaard hos mine Sifforældre i 2° aar, indtil Paaske 1718, reyste saa der fra til Kiøbenhafn for at tage min examen Theol: som skete d^o 16. Mart: 1722 forblef saa i Kiøbenhafn til Mich: 1724, kom saa her til Landet igien, ophold mig udi Rudkiøbing hos min Søster Ingeborre Marie og i hendis gaard efter hendis bortreyse til Kiøbenhafn indtil Mich: 1730, siden kom jeg til H. Mogen Haugaard i Homble Var saa hos ham til d^o 6. Febr.: 1731, da jeg efster Guds forsium blev kaldet af hans Høy Grevelig Excellence Friderich af Ahlefeldt til Sogne Præst udi Tryggeløf, blev saa ordineret d^o 16. marty udi St. Knuds Kirke i Odense af Biskob Lodberg, indsat her i Kirken d^o 1. Apr.: som var Dom: 1 p Pas af Prousten i Lindelse Vilær Værdige Hr. Gøde Nielsen, samme aar kom jeg ved Guds forsium i Egteskab med bemeldte Proust Gødes eldste Datter Margrete Agnis, blev sammenviede af hendis Fader d^o 18 Sept.: 1731 udi Lindelse Præstegaard, udi Voris Egteskab Velsignet af Gud med 3 Sønner og 3 Døttre, døde saa min gode Kone fra mig og mine 3de smaa Sønner 1740 d^o 24. Dec.: de 3de Pigebørn var da allerede i Guds Haand.

1744 kom ieg i Egteskab igien med Jomfru Anna Kirstine Henrichsen og voris Bryllup stod i Snøde Præstegaard d^o 18. Nov.: døde saa bort fra mig d^o 4. Jan.: 1748 og udj Voris Egteskab af Gud Velsignet med 3 Sønner og 1 Datter.

1742 til Landemode blev ieg udj Graabrødre Kirke inauguret til Proust af Hans Høyer Værdighed Biskop Ramus.

Dette skrev ieg d^o 21. July 1752.

Som det ses af dette gamle Dokument, har Gomme Brandt haft det temmelig brydsomt, inden han 39 Aar gammel ende-

lig havnede i Tryggelev Præstegaard, men vel fortøjret her, holdt han — i de gode Tider i Midten af det Attende Aarhundrede — ud lige til han 83 Aar gammel i 1775 afgik ved Døden.

Af hans fire Sønner — de andre Børn var alle døde som smaa — slog de to sig ned i det nærliggende fynske Land, i Faaborg, hvor den ældste Frederik Brandt, blev Toldforvalter, og den anden, Alexander Brandt, Købmand.

Riborg Voigt

Frederik Brandts Datterdatter var den smukke Riborg Voigt, H. C. Andersens første og ulykkelige Kærlighed, der blandt andet inspirerede ham til Digtet:

„Den vilde Hest jeg tumler,
Vi flyver paa Sletten afsted;
Men Hjertet slipper dog aldrig
Sin dybe Kærlighed.“

Riborg Voigt anede ikke, at H. C. Andersen var forelsket i hende. Hun var, da de traf hinanden, forlovet med Skovrider Bøving, der kort efter blev hendes Mand og hvem hun fødte otte Børn — som Fader til otte Børn, var hendes ulykkelige Tilbeder næppe blevet Fader til H. C. Andersens Eventyr.

Til Alexander Brandts Efterkommere hører de to Fætre, Direktør for Det forenede Dampskibsselskab Jakob Brandt, en Præstesøn fra Børglum, og Operasanger og Skuespiller Alexander Brandt, en Præstesøn fra Ollerup.

Den Maade, hvorpaa „Russer-Brandt“ som Diktator i sin Tid rensede ud i det forenede Dampskibsselskab, synes at tyde paa, at det Jessen'ske Blod har haft Overtaget i hans Aarer. Alexander Brandt er Familiens eneste Kunstner, men til Gengæld var hans kunstneriske Begavelse i høj Grad alsidig. De, der som jeg ved Holberg-Jubilæet i December 1884 overværede Premiéren paa Ulysses von Ithacia, vil aldrig glemme den unge Alexander Brandts syv Alen høje Holofernes med den engleblide sydfynske Dialekt. Han havde kun ganske faa Repliker, men hver Gang han aabnede sin Mund og sagde: „Hør, I stolte Riddere!“, jublede Teatret fra Parket til Galleri. Men man lo ikke, da han nogle Aar senere lod sin Bas runge som „Ørnulf fra Fjordene“ i Henrik Ibsens „Hærmændene fra Helgeland“. Han var imidlertid ikke alene Operasanger og Skuespiller, men ogsaa en meget talentfuld Billedskærer, en Kunst, han helligede sig til, da han efter at have forladt Scenen købte sig et lille Husmandshus i Nordsjælland, hvor han de sidste Aar af sit Liv levede en Eneboers tilbagetrukne Tilværelse.

Gomme Brandts to andre Sønner blev hjemme paa Fødeøen og vandrede i de Fædrenes Fodspor — de blev Præster paa Langeland og giftede sig med Medlemmer af Familien Jessen. Den ældste Hans Brandt overtog Faderens Embede i Tryggelev og blev gift med Fritse Jessen og den yngste Johan Ditlev Brechling Brandt blev Præst først i Tranekær, senere i Humble og gift med Sofie Henriette Schurmann, en Datterdatter af Anne Elisabeth Jessen og Provst Gøde Nielsen.

Det blev den muntre og livslystne Hans Brandt og hans stilfulde Hustru, den københavnske Leonora, Fritse Jessen, der indførte den Holberg'ske Kultur paa Langeland, og Introduktionen fandt Sted ved en Julefest paa Hjortholm.

III.

FESTEN PAA HJORTHOLM

Fru von Kragenskjold havde indbudt det ganske Lange-land til Fest paa Hjortholm i Julen 1770.

Fruen hed oprindelig Madame Krag og var gift med Præsten i Tranekær, men Greven paa Slottet, en af de „vilde Ahlefeldter“, havde fundet saa megen Behag i den smukke og indladende Præstekone, at han efter Præstens Død havde faaet hende ophøjet i Adelsstanden under Navnet „von Kragenskjold“ og desuden forlenet hende med den gode Gaard Hjortholm.

Blandt de Indbudte var ogsaa den unge Tryggelev-Præst Hr. Hans Brandt, til Trods for at Fru von Kragenskjold ingenlunde var nogen Ynder af den udprægede Sans for Livets smaa komiske Sider, som var et meget fremtrædende Karaktertræk hos Hans Brandt, men han var destoværre meget højt anskrevet hos hendes grevelige Velynder, et Venskabsforhold, der havde strakt sig gennem flere Slægtled.

En fornøjelig ung Præst var samme Hans Brandt. Ikke for Intet havde han været Student i Frederik den Femtes muntre Regeringstid, den Gang, da Teatret paa Kongens Nytorv aabnedes, og Holbergs Komedier atter blev spillet, da Londemann skabte det københavnske Smil, og da alle unge Studenter var vanvittig forelskede i den skønne Caroline Amalie Thielo.

Han var med, da Studenterne bar den unge Kunstnerinde til Graven, hun, hvis Død var saa romantisk og hemmelighedsfuld, og som en ægte Student fra Frederik den Femtes København var han en Mester i at danse „den berømte Møllerdans“, den gamle „Molinasque“.

Selvfølgelig var han en velset Gæst rundt i Præstegaardene, hvis unge Døtre haabede paa at blive den lykkelige Præstemadame i Tryggelev hyggelige Præstegaard.

Stor blev derfor Skuffelsen Øen over, da det en skønne Dag i Aaret 1770 rygtedes, at Hr. Hans Brandt havde udvalgt sin Brud ikke blandt de unge langelandske Jomfruer, men inde i den fjerne, underlig mystiske Kongens By, hvor

Mændene ikke havde været, siden de tog deres Embedsexamen, og som Kvinderne kun kendte af Omtale. Han skulde giftes med en Slægtning, Fritze Jessen, hvis Plejefader og Farbroder var selve Justitsraad og Toldinspektør Lorents Jessen, der i Frederik den Femtes Regeringstid foruden sit Embede havde haft en saare indbringende Stilling som Hofsets Vinleverandør, og i hvis gæstfri Hjem paa Amagerterv Hr. Hans i Studenterdagene havde truffet sin smukke kvindelige Slægtning. Det kan nok være, at Partiet drøftedes rundt i de langelandske Præstehjem, og Snakken blev ikke mindre, da den unge Københavnerinde holdt sit Indtog i Tryggelev Præstegaard. Saadanne Møbler, som den unge Præstemadame medbragte fra Kongens By, var ingen Sinde før set i noget Præstehjem. De var ligefrem Mage til dem, som selve Greven havde bragt med hjem fra Paris forgangen Aar, og Theen skænkedes af en lille Sølvkande, der stod paa en Præsenterbakke af Sølv. Men det allermest opsigtvækkende var dog den unge Præstekones Sålmebog — Mage til saadan Sålmebog havde man aldrig set. Det var ganske vist Thomas Kingos Sålmebog, men den var ikke som andre Sålmebøger indbundet i Læderbind, men i et Bind af drevet Sølv, kunstfærdigt forarbejdet, saaledes at man saa Frelserens Fødsel, hans Død paa Korset og endelig Opstandelsen.

Den unge Præstekones Ydre og Væsen svarede til hendes Udstyr. Der var udbredt over hende en rolig Fornemhed, der gjorde, at man følte sig fristet til at ligestille hende med de adelige Fruer, hvis hun ikke paa et Punkt i meget væsentlig Grad havde adskilt sig fra disse. Thi medens de adelige Damer altid betjente sig af fremmede Sprog, mest Tysk, og, naar de rigtig skulde udfolde sig i al deres Fornemhed, Fransk, talte Madame Brandt sit danske Modersmaal, men rigtignok lød det i hendes Mund helt anderledes, end naar andre talte det, ligesom finere, ja ligefrem saaledes, som det stod prentet i Bøgerne.

Det var første Gang, Madame Brandt skulde vise sig paa Hjortholm, og man vil forstaa, at Fru von Kragenskjold var fast besluttet paa at hævde sin Overlegenhed over for denne

københavnske Leonora. Hun iførte sig sin allerfineste Robe, en Julegave fra hendes fornemme Velynder, og den vakte da ogsaa med Rette Beundring hos alle Gæsterne, efterhaanden som de ankom. Lige indtil det Øjeblik, da velærværdige Hr. Hans Brandt sammen med sin unge Hustru gjorde sin Entré i Festsalen paa Hjortholm. Hr. Hans saa, som sædvanlig, straalende fornøjet ud, men samtidig var det, som om hans

Tryggelev Præstegaard

lille, tætte Skikkelse var vokset, han syntes et Hoved højere end ellers, saaledes knejsede han, synlig stolt over sin unge Viv. Og virkelig med god Grund, thi det var en statelig Leonora fra Frederik den Femtes By, der holdt sit Indtog paa Hjortholm, og hun forstod at bære sin kostbare Brokades Robe, der ganske fordunklede Værtindens. Intet Under, thi Kjolen var et Værk af selve Dronningens franske Skræder, der selv havde erklæret, at i den havde han „lagt hele sin Sjæl“. Det var den stakkels franske Kunstners Tragedie, at han var tvunget til at øve sin Kunst paa den unge Dronning med de alt for svulmende Former og den alt for blussende Teint. Han var derfor blevet henrykt, da den gamle Justitsraad Jessen havde anmodet ham om at sy Kjolerne til Plejedatterens Brudeudstyr. Den unge Københavnerinde havde

just den slanke Skikkelse og den matte Teint, der var Betingelsen for, at hans Kunstværk kunde komme til sin Ret.

Fru von Kragenskjold blev gul og grøn under Sminken, men hun betvang sig, og med et sukkersødt Smil spurgte hun nok saa nedladende:

„Af hvem haver De dog faaet den skjønnne Kjole, lille Madame Brandt?“

Og med et næsten umærkeligt Smil svarede „Leonora“ omgaaende paa uforfalsket Holbergsk:

„Aa, den haver jeg saa min Tro hverken stjaalet eller horet mig til!“

Fru von Kragenskjold blev blussende rød og derefter ligbleg under Sminken, mens en Engel gled gennem Salen, og Hr. Hans Brandts Ansigt paafaldende mindede om Londe-manns Henrik.

Fru von Kragenskjold havde tabt sit første Spil, men hun mente at have et Kort paa Haanden, der nok skulde bringe hende Revanche.

Efter Eksemplet fra Slottet paa Tranekær var det begyndt at blive moderne ved Selskaberne paa Herregaardene at føre Konversationen paa Fransk, saaledes som Skik og Brug var ved Datidens Hoffer, i Potsdam saavel som i St. Petersborg. En fransk Lærer var blevet indforskrevet og drog Øen rundt, fra Gaard til Gaard, for at perfektionere de adelige Damer og Herrer i Moliéres og Voltaires skønne Sprog, og han tilbragte netop Julen paa Hjortholm.

Ved Bordet indledede Værtinden den franske Konversation. Det voldte de Fleste et ikke ringe Besvær, men Konversationen fik derved et ligesom mere fornemt Præg, og imponerede derfor netop saa meget mere den borgerlige Del af Selskabet, der ikke forstod det franske Sprog. Madame Brandt deltog ikke i denne Konversation, men samtalede med sin Bordkavaler paa Dansk, indtil den franske Lærer paa et Vink af Fru von Kragenskjold spurgte hende, om hun havde set det franske Skuespillerselskab, der nys havde gæstet Hovedstaden. Hendes Svar kom let og utvungent, og nu begyndte tværs over Bordet mellem hende og Franskmanden

en Konversation, der viste, at den borgerlige Præstemadame talte det franske Sprog med adskillig større Lethed end de adelige Fruer.

Da opgav Fru von Kragenskjold Ævret.

Men en ung langelandsk Præstekone, der havde Hans Brandt til Bords, vendte sig med en højst ulykkelig Mine om mod sin Bordkavaler og sagde:

„Hvad skal jeg dog gøre, hvis nogen tiltaler mig paa Fransk, jeg vil synke i Jorden af Fortvivlelse, for jeg véd jo slet ikke, hvad jeg skal sige?“

„Aa, det skal De saamænd ikke være ængstelig for — De skal bare svare „baisse mon cul“, saa véd man, at De kan Fransk.“

Saaledes holdt den københavnske Leonora sit Indtog paa Langeland ved Festen paa Hjortholm i Julen 1770.

IV.

TRYGGELEV—BØSTRUP—HUMBLE

Et meget langt Liv var beskaaret Hans Brandt og Fritse Jessen — han døde i 1818 og hun i 1826 henholdsvis 85 og 86 Aar gamle —, og da Hans Brandt i 1808 trak sig tilbage som Pastor emeritus, kunde han glæde sig ved at se Brandt'er i tre Præstegaarde. I Tryggelev hans ældste Søn Gomme Frederik Brandt, gift med den smukke Louise von Brockdorff, i Bøstrup Datteren Lorentse Brandt, gift med Kristen Graae, en Søn af Svendborgkøbmanden Gomme Graae, og i Humble Broderdatteren, Anna Kristine Brandt, gift med Provst Ulrik Plesner.

Man vil forstaa, at det gamle Ægtepar jævnsides med General Ahlefeldt i meget væsentlig Grad satte deres Præg paa Langeland. Det var Holbergs Aand, der udgik fra Præstegaarden i Tryggelev, og Voltaires fra Slottet i Tranekær. Respekterende hinanden gensidig kom „Holberg“ og „Voltaire“ udmærket godt ud af det med hinanden.

Hans Brandt bevarede til det sidste sit straalende Humør, og Fritse Jessen forstod selvfølgelig at hævde den Position,

som hun straks havde erobret ved sin Ankomst til Langeland. Da hun døde, holdt Ulrik Plesner en meget pompøs Ligtale over hende som „Ægtefælle, Moder, Veninde“, hvori han blandt andet udtaler:

„Ogsaa Venskabs Haand rækker sin Mindeblomst til hendes Hæderskrans; thi hun var trofast og oprigtig i Venskab. Sød Smiger, hyklet Venskabs Svig foragtede hendes Hjerte;

*Gomme Frederik Brandt,
Præst i Tryggelev*

Louise von Brockdorff

men redelige Venner søgte, fandt og ærede hun ogsaa udenfor hendes lille Hjem.“

Frederik Brandt, der blev Faderens Eftermand i *Tryggelev*, var et udpræget Friluftsmenneske, en vældig Jæger, en virksom og praktisk Mand, der selv dyrkede sin Jord og egenhændig fældede Skovens Træer. Han havde arvet Faderens sunde friske Humør, der imidlertid paa hans ældre Dage forvandlede til Tungsind. Han havde to meget smukke og velbegavede Døtre Henriette Frederikke og Louise Brandt, som var hans Stolthed. Da hans Hustru en Gang rejste til Vestjylland for at besøge sin Familie, tog hun begge Døtrene med, men da hun efter et Par Maaneders Forløb vendte hjem, var det uden Døtre. De var begge blevet gifte i det fjerne Vestjylland, den ene med en Slægtning Møller Brockdorff, den anden med Konsul Husted i Ringkøbing. Dette tog Frederik Brandt sig meget nær, thi da Ringkøbing den Gang for en Øbo syntes et mindst ligesaa fjernt liggende Forvisnings-

sted som for en Nutidsdanser Grønland eller Spitsbergen, var han klar over, at han næppe nogensinde mere saa sine to elskede Døtre. Han mistede helt sit gamle Humør og søgte forgæves Trøst i sine Yndlingspassioner, Jagt og Skovhugst. Da han en Dag var kørt til Skovs med Økse og Jagtriffel for at fælde Skovens Dyr og Træer, fandtes han liggende ved Siden af en fældet Eg dræbt af en Kugle fra hans egen Rif-fel. Det var et Vaadeskud, men Langelænderne kunde ikke

Lorents Jessen Brandt

rigtig forstaa, at Frederik Brandt, Øens vældigste Jæger, skulde ende sit Liv paa den Maade.

I Langelands Personalhistorie af Harald Kier skildres han som „en meget begavet Mand og dygtig Prædikant, men samtidig en lystig og vistnok ikke altid særlig dydig Mand — og det blev af og til sagt: „Pastor Brandt bærer sig saadan ad og gør det og det.“ Dette gav Anledning til, at han ofte sagde i sine Taler: „I skal ikke gøre, som jeg gør, men I skal gøre, som jeg siger.“

Hans yngre Broder studiosus perpetuus Lorents Jessen Brandt, der paa det ganske Langeland gik under Navnet „Morbror“, var hans diametrale Modsætning.

Han hørte til hine Fortidens mærkelige Originaler, der uden at have nogen Livsstilling og uden nogensinde at arbejde for det daglige Brød, gled gennem Livet paa en be-

hagelig Maade — i dette Tilfælde et saare langt Liv. Han blev nemlig Halvfems.

Om „Morbror“ berettes det, at Rusaaret i København havde taget saa stærkt paa hans Nervesystem, at hans Forældre mente, at han vilde have bedst af at komme hjem og „gaa paa Græs“ paa de frugtbare langelandske Græsgange. Resultatet blev, at Lorents Jessen Brandt i samfulde haly-

Niels Graae

fjerdsindstyve Aar „gik paa Græs“, fordrivende Tiden med atter og atter at gennemlæse sine kære gamle græske og romerske „autores“, som han kunde udenad.

Kun en kort Tid, under Krigen med Engelskmanden, fik han en virkelig Bestilling, idet han af General Ahlefeldt blev udnævnt til Befalingsmand for Tryggelev Kystmilits — „centurion“ for „Tryggelevlegionen“ kaldte han det selv — bestaaende af halvtredsindstyve „legionærer“, bevæbnede med Gværer og Sabler, Baadshager og Høtyve, Knipler og Økser, alt saa nogenlunde paa bedste Beskub. Trods alt, skal denne Kystmilits, der var organiseret af Overkystbefalingsmand Niels Graae, Kristen Graaes Broder og General Ahlefeldts højre Haand, have gjort sin Nytte. I hvert Fald slap den helt fint fra „Slaget ved Hjortholm“, hvor Kampen stod

om Kanonbaaden „Vordingborg“, som Englænderne under et Landgangsforsøg havde erobret, men atter maatte aflevere.

Da „Morbror“ ved Budskabet om Englændernes Landgang i Spidsen for sine „legionærer“ red ud gennem Tryggelev paa Vej til Hjortholm, kom alle Landsbyens Koner og Piger styrtende ud paa Gaden for at høre, hvad der var paa Færde.

„Nu kommer Englænderne snart og tager Jer allesammen!“

Lorentse Brandt

Kristen Graae

var den Trøst, som de fik af den barske „centurion“.

„Aah, Hr. Brandt! Hjælp os dog!“ skreg de forskrækkede Kvindfolk i Munden paa hverandre.

„Naa, ja, jeg skal se, hvad jeg kan gøre!“ lød det beroligende Svar, ledsaget af en nedladende Haandbevægelse, og saa red „Morbror“ videre til Stranden ved Hjortholm til Kamp og Sejr.

Naturligvis maatte en saadan Sejr fejres ved en Fest samme Aften paa Tranekær Slot, hvor Generalen overrakte Niels Graae en Sølypokal, fordi han havde vendt Slagets Gang ved at skyde en engelsk Baadsmænd, just som denne var ved at stryge det danske Flag paa Kanonbaaden. Baade han og et Par andre Officerer fik ogsaa senere Ridderkorset for denne Bedrift. „Morbror“ fik ingenting, men han var ligeglad, thi han vidste, at alle Kvinderne i Tryggelev Sogn var overbeviste om, at det var Hr. Brandt og hans „legionærer“, der ene og alene havde frelst Langeland.

„Morbror“ beskæftigede sig dog ikke blot med de gamle klassiske „autores“, ogsaa hans egen Slægts Historie interesserede ham, og han var meget misfornøjet, naar de Unge svigtede Traditionen og søgte bort fra de frugtbare „Sydhavsøer“.

Han blev derfor meget glad, da Søstersønnen Frits Graae i 1867 under et Besøg paa Langeland meddelte ham, at han var udnævnt til Præst i Idestrup.

„Nu kan jeg rolig dø!“ udbrod den gamle Original glædestraalende, „da Slægten vender tilbage til „Fødestedet“ og der atter er en Frederik Jessen i Idestrup Præstegaard!“

To Dage efter døde Lorents Jessen Brandt.

Noget for sig selv var ogsaa Søsteren Lorentse Brandt i *Bøstrup* Præstegaard, gift med Rationalisten Kristen Graae, Købmandssønnen, hvis praktiske Dygtighed og administrative Evner kom baade Skolevæsenet og Landbruget til Gode, i lige Grad til Gavn for Bonden og Herremanden. Lorentse Brandt sad inde med et efter Datidens Forhold ret ualmindeligt Kendskab til Skønlitteraturen, hvilket hang sammen med, at Forældrene havde sendt den unge Pige et Aars Tid til København, for at ogsaa hun kunde erhverve sig den københavnske Kultur, som de selv i saa høj Grad besad, og hendes Københavnerophold faldt netop i den højst interessante Periode først i 90'erne, som Fru Gyllemborg har skildret i „To Tidsaldr“. Hun var ligesom Faderen en Beundrer af Holberg, og hun havde Faderens Blik for sine Medmenneskers smaa komiske Sider. Kendt er, blandt andet gennem Frits Graaes „Gamle Minder“ og Thomas Graaes „Grundtvig paa Langeland“, hendes Venskabsforhold til Konstance Leth, ihvem Grundtvig var ulykkelig forelsket, og derigennem til Grundtvig under hans Ophold paa Langeland som Huslærer paa Egeløkke. Hun havde mangan en skæmtsom Diskussion med den lidt sære unge Theolog, som det morede hende at drille. Han tog dette fra den gemytlige Side, som det fremgaar af nedenstaaende Rimbrev, som hun modtog fra ham Nytaarsmorgen 1806:

En
 Underdanig Godmorgen
 til
 Den ærlige og gudelskende Kvinde
Lorentze Hansdatter
 Velerværdige Hr. Kristens Hustru
 Udi Bøstrup
 Paa Nytaarsdag MDCCCVI
 Udi
 Enfoldige Rim fremstillet og forfattet
 Af
 Niels Frederik Søren Johansen
 Uværdig
 Præceptor, Skolemester og Ludimagister
 paa
 Egeløkke

Motto:

*Bysse, Bysse! Gid din Top maatte brænde,
 For hver engang Du Mig monne skænde!
 En gammel Vise.*

Saa endte da det gamle Aar,
 Vi fik et andet, Gud ske Tak! —
 Og nu ydmygelig Jeg staar
 Her i Madames Forgemak,
 At ønske Kønnets kønne Smykke
 Ret megen, saare megen Lykke.
 Jeg visselig Mig burde skamme,
 Dydsirede Madame!
 Ved slige plumpe Rim at skrive;
 Men jeg Dem beder at tilgive,
 Thi vel de Muser ere Ni,
 Men om de end var ni Gange ni,
 I København de sikkert skulde,
 Dog have alle Hænder fulde
 I denne travle Nytaarstid.
 Ja om end En jeg kunde lokke
 Til mig i strikket natlig Kløkke,
 Jeg holdt det for en lumpen Id;
 Thi, Gudskelov! Jeg sulter ikke,
 Og Rimerne i København
 Jo tigte maa om Mad og Drikke
 I højbemeldte Møers Navn.
 Jeg haaber da, De ta'r til Takke
 Med, hvad jeg selv kan snakke,

Saa meget mere, nu De ved,
 Det sker af Kristenkærlighed.
 *
 Gid Vittighedens skarpe Pile
 Tidobbelt hvæssede maa ile
 I Aar fra Deres søde Mund,
 Og gid De af Satirens Piller,
 Som Tørst og Hunger mer end stiler,
 Maa have nok i Allenstund!
 Gid at evig, sorte Hætte,
 Pryde maa de sorte Haar!
 Gid de Ærmer røde, nette,
 Leve maa i mange Aar!
 Gid det maatte Dem gelinge
 Min infame Mund at tvinge
 Ved et varigt, vældigt: Stop!
 Saa den sig dog kunde bare
 Og — som hidtil — ej fremfare
 I sit syndige Galop!
 *
 Jeg min Skam maa selv bekende,
 Gerne vil min Tunge rende
 Løbsk og tale Blasfemi.
 Jordens Engle, rene, hvide,

Skønne, yndige og blide
 Er ej for dens Skumlen fri.
 O! Gid De i Aar dog kunde
 Ved ret lyse, klare Grunde
 Standse min forvorne Gang!
 Saa jeg klædt i Angers Pjalter,
 Knælende for Kønnet's Alter

Kvad en Pøitensesang.
 O! Jeg føler allerede,
 Hvor de Taarer, stride, hede,
 Strømme fra mit Øje ned.
 Jeg kan ikke længer rime,
 Thi ved Tanken om den Time —
 Bliver jeg af Alting ked.

Venskabet mellem Konstance Leth og Lorentse Brandt blev, uvist af hvilken Aarsag, afbrudt af sidstnævnte til stor Sorg for Konstance Leth. I sin Bog om denne har Forfatterinden Thyra Jensen foregivet Jalousi som Aarsag til Bruddet, men dette er utvivlsomt ganske hen i Vejret. En jaloux Kvinde lader ikke sit Barn opdrage af den Kvinde, der er Genstand for hendes Jalousi — og dette gjorde netop Lorentse Brandt, idet hun overlod Konstance Leth Opdragelsen af sin yngste Søn, Frits, fra dennes 6te til hans 12te Aar.

Bagved Lorentse Brandts ydre lidt maliciøse Væsen laa utvivlsomt en ikke ringe Følsomhed, som hun dækkede over. Blandt hendes Efterladenskaber findes saaledes en lille Æske med en omhyggelig presset Blomst, vedlagt en gulnet Seddel, hvorpaa hun har skrevet: „Denne lille Blomst har jeg plukket paa min uforglemmelige Faders Grav Aarsdagen, efter at han sidste Gang kom kærlig i mit Hus.“

Hun blev 87 Aar, var aandsfrisk til det sidste og kun syg nogle faa Dage, før hun døde. Hun blev plejet af en tysk Sygeplejerske, hvorover hun var yderst misfornøjet, da hun, der aldrig havde været syg, fandt et saadant Væsen ganske overflødig. Da det var paa Slutningen med hende, og hun en Tid havde ligget stille hen med lukkede Øjne, troede Sygeplejersken, at Livet var ebbet ud og holdt for at konstatere dette et Spejl hen for den Syges Mund. Da aabnede den gamle Dame for sidste Gang de poliske Brandt'ske Øjne og hvi-skede: „Der narrede jeg Dig, Din tyske Satan!“

Derpaa vendte Lorentse Brandt sig om og døde Døden, den vanskelige Død, roligt og smertefrit.

I *Humble* Præstegaard var det Hustruen, Anna Kristine Brandt, der var det praktiske Element, en dygtig og gæstfri

Husmoder, medens Provsten den fint dannede og aandrige Ulrik Plesner — Stænderdebuteret fra 1842—44 — var interesseret i alt, hvad der gærede i Tiden. Han skildres som er meget fordomsfri Mand, der i en Diskussion med de Unge ikke tog disse en modsat Mening ilde op. Der findes ingen Billeder af dette Ægtepar efter Sigende, fordi Ulrik Plesner bestemt vægrede sig ved at lade sig „stereotypere“. Ganske ejendommeligt er det, at medens Efterkommerne af Brandt'erne i Tryggelev og Bøstrup i dette Aarhundrede fuldstændig har forladt de gejstlige Traditioner, haandhæves disse i rigt Maal den Dag i Dag af Ulrik Plesners og Anna Kirstine Brandts Efterkommere. Der er Sønnestønnen Johannes Ulrik Plesner, cand. theol. og Forstander for det kgl. Blindeinstitut og Julianus Hastrup Plesner, Sognepræst i Brande, og Datterstønnen, Biskop Caspar Wegener i Nykøbing paa Falster og Hans Ernst Wegener, Sognepræst i Radsted paa Lolland, ligesom en Datterdatter var gift med afdøde Sognepræst Hans Skovgaard i Kettinge paa Lolland, medens en anden Datterdatter, Malvine Wegener, gennem sit Ægteskab med Sognepræsten i Simmerbølle paa Langeland, Vilhelm Lütken, har fornyet Slægtens langelandske Traditioner.

V.

„DER ER ET YNDIGT LAND“

For Hundrede Aar siden begyndte den femte Generation af den Brandt'ske Slægt at rykke ind i de langelandske Præstegaarde, idet Lorentse Brandts ældste Søn Kristian Graae 1828 blev Kateket i Rudkøbing. Men samtidig begyndte de Unge at faa Udve, at føle Trang til ligesom de to Døtre fra Tryggelev Præstegaard at udvandre til andre Dele af Landet.

En af de første var Frederik Brandts ældste Søn Hans Brandt, der studerede ved Kieler-Universitetet og andre tyske Universiteter i „Burschenschafterne“s Glansperiode. Da han en Gang som fuldblods „Korpsstudent“ kom hjem paa Besøg til Fødeøen, forsøgte et Par unge adelige Officerer ved en Fest paa Tranekær Slot at være vittige paa hans Bekostning. Men det kom de galt fra, thi Hans Brandt var der

straks med en Udfordring paa Liv og Død, og herpaa var de to Junkere ikke indstillede. Det lykkedes Hans Brandts Fætter Frits Graae at faa Striden bilagt, dog ikke uden Besvær. Det var ganske vist let nok at faa de alt andet end duellystne Officerer til at gøre en uforbeholden Undskyldning, men vanskeligere var det at faa den hidsige Korpsstudent stillet tilfreds — han vilde se det „blaa Blod“ flyde.

Hans Brandt opgav senere Studeringerne, Friluftsmenne-

Møller Jakob Brandt

*Gomme Frederik Brandt,
Præst i Jylland*

ske som Faderen ernærede han sig en Tid som Fisker, blev derefter Navigationslærer i Aalborg, hvor han døde af Kolera i 1853.

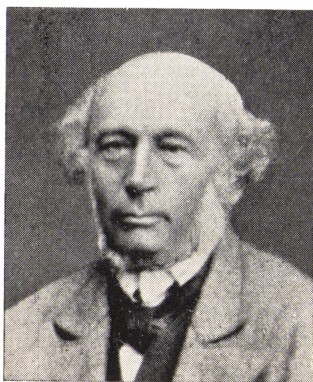
To af hans yngre Brødre blev Møllere. Den ene Christian Ehrenreich Brandt blev hjemme paa Langeland, var først Skolelærer i Tryggelev, senere Møller i Kinderballe og til Slut Gaardejer i Kædeby. Han skildres som „en statelig gammel Kæmpe med Hundrede af lystige Historier“. En af hans Sønner Christian Ehrenreich Brandt lever endnu som Gaardejer i Kædeby, 85 Aar gammel, medens en anden døde i 1896 som Gaardejer paa Samsø og som den sidste Gomme Brandt.

En anden Broder Jakob Brandt drog som Møller til Fyn, hvor i Forvejen saa mange af den Brandt'ske Slægt havde deres Hjemsted. Hans Sønnesønner er Bankdirektør Jakob Brandt og Grosserer Mourits Brandt.

Den yngste af Sønnerne fra Tryggelev, der ligesom Fade-

ren hed Gomme Frederik Brandt, var den eneste, der fulgte i de fædrene Fodspor og blev Præst. Han blev først Kateket i Ringkøbing og senere Landsbypræst i Jylland, sidst i Storring.

Han, der i høj Grad skal have været i Besiddelse af det Brandt'ske muntre Øbohumør, har sikkert gjort sit til at kolonisere den cimbriske Halvø ved at bibringe de „tørre Jyder“ noget af den københavnske Kultur og det Holberg'ske Smil, som han havde taget i Arv efter Hans Brandt og Fritse

Johan Frederik Plesner

Malvine Plesner

Jessen. Hans yngste Søn er Oberst Carl Brandt, Chef for første Artilleriregiment.

Ogsaa Børnene fra Humble Præstegaard forlod Langeland, dog var den ældste Søn Johan Frederik Plesner — Arkitekt Ulrik Plesners Fader — en kort Tid Kapellan i Bøstrup hos Kristen Graae. En yngre Broder var den meget lærde Sekretær i Gehejmearkivet Kristian Ulrik Adolf Plesner, kendt „indenfor Voldene“ i det gamle København under Navnet „Pepita-Plesner“, fordi han under „Pepita-Rusen“ en Aften i Kasino, da Bølgerne gik allerhøjest, rejste sig op i Parkettet og holdt Tale for den skønne og ildfulde Spanierinde. En Søster Frederikke Malvine Plesner blev gift med Sognepræsten i Halsted paa Lolland, Johan Jørgen Stiller Wegener, der var den første Folketingsmand for Mariebø Amts første Valgkreds.

Det blev Lorentse Brandts to ældste Børn Kristian og Konstance Graae, der jævnsides med Christian Ehrenreich Brandt hævdede de Brandt'ske Traditioner paa det Langeland, der inspirerede Grundtvig til et af hans allerførste Digte „Strandbakken ved Egeløkke“, hvori det blandt andet hedder:

Jomfru Graae

„Mellem de Lande saa skønne
Flyder det rolige Vand;
Deilig sig Øerne grønne
Løfte i blaalige Strand.“

og som Oehlenschläger tænkte paa, da han skrev „Der er et yndigt Land“. Lorentse Brandts yngste Søn Frits Graae (Gomme Frederik August Graae), der en kort Tid var Kapellan i Lindelse, udvandrede derimod, fristet af Sten Blichers romantiske Skildring af den jyske Hede, til Jylland og derfra videre til Flensborg, men han glemte aldrig sin Fødeø. For ham vedblev „*Der er et yndigt Land*“ altid at være den rigtige og den eneste danske *Nationalsang*.

Konstance Graae — almindelig kaldet „Jomfru Graae“ — fæstede efter Moderens Død en Gaard i Stoense, der endnu kaldes „Jomfrugaarden“, og som hun drev med megen Dygtighed i omtrent tyve Aar. Hun var saaledes en Forløber for „Kvindens Selverhverv“.

Hun var en meget respektløs Dame, der altid sagde sin Mening ud af Posen uden at snobbe hverken op eller ned-

efter. Om hende har jeg et særdeles muntert Minde fra mine Drengaar. Da hun en Gang besøgte os i Idestrup Præstegaard, var jeg, der den Gang kun var en halv Snes Aar, saa uheldig ved et Høstgilde at faa lidt for meget Punch, hvilket bekom mig meget ilde. Min Fader vilde naturligvis give mig

Kristian Graae

en korporlig Afstraffelse, men derimod protesterede „Tante Stance“ meget energisk, og da min Fader havde en vis Respekt for Søsteren, fik hun sin Vilje, men da hun saa ydermere gav mig en Specie, var han ikke fri for at synes, at hun drev sin Respektløshed lidt for vidt.

Kristian Graae var i 47 Aar Præst og senere Provst paa Langeland, først Kateket i Rudkøbing, derefter indtil 1831 Præst i Tryggelev og endelig i 44 Aar i Tranekær.

Han lignede i det Ydre sin Morfar Hans Brandt, og han havde ogsaa arvet dennes straalende Humør og lyse Hoved. Sund paa Sjæl og Legeme gled Arbejdet ham let fra Haan-

den, og Livet formede sig for ham, saaledes at der ved hans Grav kunde gives ham det Eftermæle: „Han var i Sandhed en lykkelig Mand, lykkelig dog især ved det gode Sind, der var i ham, og som gjorde ham elsket og afholdt som Faa!“

Og dog var Udgangen for denne lykkelige Mand saare tragisk. Natten mellem den 18. og 19. Maj 1875 udbrød i

Tranekær Præstegaard

Tranekærs straatækkede Præstegaard en Ildløs, der bredte sig med en saadan Hast, at Husets kvindelige Beboere maatte redde sig ud af det brændende Hus i det blotte Linned, medens den gamle Provst, der var syg og sengeliggende, var ude af Stand til ved egen Hjælp at komme op. I sidste Øjeblik, da Ilden allerede havde fat i Sengen, kom hans Forpagter ilende til, styrtende med Fare for sit eget Liv ind i det brændende Hus, løftede den syge Mand op af den brændende Seng og bar ham ud i Haven — i næste Øjeblik faldt Taget. Den modige Mand havde reddet sin Provst fra Flammerne, men Brandsaarene og Nervechoket var for meget for den gamle Mand. Dagen efter døde Kristian Graae.

Saaledes endte Brandt'ernes To Hundredaarige Saga i Præstegaardene paa den smukke og frugtbare danske „Sydhavsø“, Langeland.

